

Een bijzondere natuurtuin met bijzondere rijkdom

Gerande oeverspin.

Tekst en foto's: Nigel Harle

Middenin Velp, aan de Rozendaalse Beek, ligt een groene oase van bijna duizend vierkante meter. De Tuin van Sjef is bij tuin- en natuurliefhebbers in heel Nederland bekend, niet alleen vanwege de grote soortenrijkdom, maar ook om zijn tot de verbeelding sprekende vormgeving. Door de aanleg van puinhellingen, stapelmuren en vijvers – en allerlei andere ingrepen – heeft Sjef van der Molen hier een grote variatie aan biotopen gecreëerd, waar in de loop van dertig jaar talloze planten en diersoorten geschikte leefruimte hebben gekregen. Na het overlijden van Sjef, in augustus 2014, wordt alles in het werk gesteld om deze bijzondere tuin in stand te houden.

Een ecologische tuin

Bij de aanleg en ontwikkeling van zijn tuin had Sjef twee doelen voor ogen:

- ecologische voorwaarden scheppen voor een grote diversiteit aan planten en dieren;
- een omgeving creëren die ook voor mensen inspirerend, leerzaam en heilzaam is.

Voor Sjef waren deze twee doelen innig verweven. Het aanleggen van een gevarieerde natuurtuin komt ten goede aan plant- en diersoorten die het elders moeilijk hebben, maar biedt tegelijk ook een ambiance voor educatieve en esthetische waarden, voor bezinning op andere aspecten van het leven.

In de Tuin van Sjef gaat het erom *wilde planten*, vooral soorten die van nature in Nederland en Noordwest-Europa groeien, en *wilde dieren* een plaats te geven. De Tuin van Sjef is dus bovenal een *ecologische* tuin, die lokaal en zelfs regionaal belangrijke natuurwaarden vertegenwoordigt. We lopen ze na.

Flora

Dankzij de grote variatie aan bioto-

pen – van droog tot nat, zonnig tot schaduwrijk, kalkrijk tot kalkarm, en alle combinaties daarvan – zijn er in de tuin mogelijkheden voor tal van plantensoorten. De teller staat momenteel op meer dan vierhonderd. Zo groeien er fraaie zeldzaamheden als Geel zonneroosje, Grote graslelie en Karthuiser anjer, en ook vele Rode Lijst-soorten¹, waaronder Beemdkroon, Bergsteentijm, Grote bosaardbei, Klein heksenkruid, Knikkend nagelkruid, Knolspirea, Kruipbrem, Moeraswolfsmelk, Muurbloem, Muurhavikskruid, Ruige anjer, Welriekende agrimonie, Witte engbloem en Zwartmoeskravel. Al zijn ze in de meeste gevallen oorspronkelijk bewust aangeplant, ze doen het hier uitstekend. Hoewel het geen Rode Lijstsoort betreft, geldt dat ook voor Kruidvlier, een in Gelderland uiterst zeldzame soort, waarvan de vitale populatie in de tuin als noordelijkste in Nederland geldt. Bosboterbloem, die hier op twee plaatsen goed gedijt, is in Nederland in het wild vermoedelijk zelfs uitgestorven, waardoor de planten in de Tuin van Sjef aan betekenis winnen. In 2014 verscheen

uit zichzelf de Rietorchis, dit laat zien dat de omstandigheden hier uitstekend zijn.

Van de 16 soorten inheemse varens die de tuin rijk is springen vooral de grote populaties Moerasvaren, Tongvaren en Zachte naaldvaren in het oog. De reusachtige Koningsvaren aan de rand van de grote vijver is ook indrukwekkend. Tussen de gestapelde stenen voelen de beschermde Blaasvaren en Steenbreekvaren zich thuis.

Met meer dan 80 soorten zijn ook de bomen, struiken en klimmers zeer goed vertegenwoordigd. Markant torenen de grote, vitale Jeneverbessen boven de vijver uit. Deze soort is de laatste halve eeuw sterk in aantal achteruit gegaan, niet alleen in Nederland maar in vrijwel heel Europa.

¹ Op Rode Lijsten staan diersoorten die in een bepaalde land in hun voortbestaan worden bedreigd. Daartoe worden in Nederland de volgende categorieën gehanteerd: 'verdwenen', 'ernstig bedreigd', 'bedreigd', 'kwetsbaar' en 'gevoelig'. Er zijn afzonderlijke lijsten voor elke afdeling van het dieren- en het plantenrijk.

Bosbeekjuffer.

Bloeiend Waterdrieblad.

De reusachtige Koningsvaren.

Fauna

Vlinders zijn voor hun levenscyclus van een beperkt aantal (wilde) planten afhankelijk, onder andere als voedselplant voor de rups en als nectarplant voor de vlinder zelf. Iedereen kent natuurlijk de Vlin-derstruik, maar het gaat om veel meer planten, en hiermee heeft Sjef met zijn aanplant en beheer steeds rekening gehouden. De resultaten mogen er zijn, in een goed vlinderjaar zijn hier zo'n 20 dagvlinders te zien. Naast jaarlijks terugkerende soorten als Atalanta, Boomblauwtje, Bont zandoogje, Citroenvlinder en Distelvlinder vliegen er ook zeldzamer soorten als Argusvlinder, Sleedoornpage en Koninginnepage. Een bijzonderheid was het Groot dikkopje, dat in 2010 en 2014 de tuin wist te vinden. Ook nachtvlin-

ders bezoeken de tuin. Qua schoonheid kunnen soorten als Linde-, Wolfsmelk- en Wingerdpijlstaart en Kolibrievlinder wedijveren met de mooiste dagvlinders.

Natuurlijk vinden ook legio andere ongewervelden een geschikte plek in de tuin. Naast allerlei bijen, wespen, zweefvliegen, kevers en wantsen vinden we de laatste jaren ook de Tijgerspin en Zuidelijke boomsprinkhaan, twee soorten die zich onder invloed van de klimaatverandering noordwaarts uitbreiden. Ook de slakkenfauna is goed vertegenwoordigd, met alleen al zo'n 25 soorten huisjesslakken, waaronder de fraaie Wijngaard-, Struik- en Se-grijnslak. Het is opvallend dat juist de zeldzamer soorten het hier vaak beter doen dan de meer algemene.

De Rozendaalse beek voedt de vijvers.

Toekomst voor de Tuin van Sjef

De Tuin van Sjef en het pand waar de tuin bij hoort, zijn eigendom van de gemeente Rheden. De gemeente wil van dit eigendom af. Het bestuur van Stichting de Tuin van Sjef, opgericht in 1999, heeft onderzocht of er een mogelijke koper is die de tuin in stand wil houden. Omdat dit niet het geval is, heeft het stichtingsbestuur besloten zelf tot aankoop van het pand en de tuin over te gaan.

Van allerlei kanten is positief gereageerd op de plannen, organisaties als Van Hall Larenstein, Landschapsbeheer Gelderland, Natuurmuseum Nijmegen, RIQQ (Kunst en Cultuurbedrijf gemeente Rheden) en ook onze eigen Stichting Oase steunen de ontwikkelingen. Alleen, om aankoop, en daarmee behoud van de tuin mogelijk te maken is geld nodig. Het gaat om een bedrag van ongeveer 300 duizend euro. De stichting wil dit geld lenen van bedrijven, organisaties, fondsen en particulie-

Sjef begeleidt studenten van Larenstein.
(foto: Truus Schennink)

ren, in grote of kleinere bedragen, tegen een aantrekkelijk rentepercentage van 2,1 procent. De stichting kan deze rente betalen uit de huidige huuropbrengsten van een deel van de woning. Op termijn wil de stichting overgaan tot aflossing van de geleende bedragen. Voor het verwerven van extra inkomsten zijn er mogelijkheden zoals het beschikbaar stel-

len van kantoor- en vergadergelegenheid (de redactie van Oase is zeer geïnteresseerd!) en ruimte voor exposities, natuureducatie, lezingen en ontmoeting, het exploiteren van een bed and breakfast.

Draagt u het gedachtegoed van Sjef en de Tuin van Sjef een warm hart toe en wilt en kunt u de komende jaren wat geld opzij zetten: maak dan gebruik van deze uitgelezen kans om bij te dragen aan het voortbestaan van dit unieke samenspel van mens en natuur!

Informatie: Truus Schennink, secretaris van Stichting de Tuin van Sjef: truusschennink@hetnet.nl

Zeer binnenkort gaat de website www.detuinvansjef.nl in de lucht, hierop staan de mogelijkheden en voorwaarden om bij te dragen uitgelegd.

(Links) Zoals in veel tuinen komen na vakanties ook 'souvenirzaden' de tuin in. Deze fraaie Montpellieranjers heeft het goed naar z'n zin.
(Boven) Kruidvlier.

Allerlei water

Water speelt een belangrijke rol in de tuin. Aan twee zijden wordt de tuin begrensd door de Rozendaalse Beek, een beekje met voor Nederlandse begrippen zeer schoon water. Door een kleine aftakking worden poeltjes, moerasjes en de grote vijver gevoed. Met een doorsnede van 14 meter (compleet met eilandje in het midden) is deze vijver een centraal element in de tuin. Dankzij de grote variatie aan natte milieus leven er veel dieren in en rond het water. Dat begint bij de libellen, elke zomer wordt één kwart van de 70 Nederlandse soorten gezien! Naast

diverse waterjuffers en heidelibellen en de prachtige Grote keizerslibel, vliegt hier jaarlijks ook de Bosbeekjuffer. Deze soorten foerageren hier niet alleen, maar planten zich ook voort. Met een beetje geluk kun je ze eitjes zien leggen.

Naast de Beek- en Grote schaatsenrijder is in 2014 ook de Zwervende schaatsenrijder gesignaleerd, een landelijk zeldzame soort. Er leven ook allerlei kleinere en grotere waterkevers, waaronder bijvoorbeeld de Zijrand- en Dwarsbandroofkever.

Een van de opvallendste vijverbewoners is de Gerande oeverspin,

een fraai getekende spin die tot de grootste van Nederland behoort. Deze landelijk zeldzame soort is in 2005 voor het eerst in de tuin gesignaleerd en plant zich sindsdien goed voort.

Voor de beroemdste inwoner van de tuin, de Europese rivierkreeft, die tot 2001 in de Rozendaalse Beek en in de Tuin van Sjeff voorkwam, waren deze voorwaarden helaas niet voldoende. Dankzij de inspanningen van Sjeff in de jaren '80 en '90 kon de lokale populatie van deze soort zich goed herstellen. Inmiddels is dit uiterst zeldzame dier grotendeels uitgeroeid door de 'kreeftepest', een schimmelinfectie die door geïmporteerde en vervolgens ontsnapte Amerikaanse rivierkreeften wordt overgebracht.

Dankzij de diversiteit aan natte en vochtige plekken komen niet alleen Groene en Bruine kikkers en Gewone padden voor, maar leven er ook Alpen- en Kleine watersalamanders. In schoon water horen natuurlijk ook vissen. In april 2014 werden vier soorten gevonden: Kleine modderkruiper, Driedoornige stekelbaars, Riviergrondel en Bittervoorn. Waarschijnlijk leven er

Het eiland in de centrale vijver.

Doordat Sjef van der Molen niet alleen tuinman, maar ook beeldend kunstenaar was, werden aan de tuin veel bijzondere elementen toegevoegd, zoals deze wandversiering van de poort.

Bloeiende Graslelie, bovenop de poort (foto: Machteld Klees).

meer soorten.

Met zijn vele schuilmogelijkheden en voedselbronnen is de tuin ook voor vogels een zeer aantrekkelijke omgeving: Naast algemenere vogels als Merel, Tjiftjaf, Roodborst en Winterkoning vinden ook de Boomkruiper, Braamsluiper, Grote lijster, Ijsvogel, Keep, Koperwiek, Putter en Zwartkop hun weg hierheen.

Kennis door liefde gedragen...

Middenin Velp is zo een tuin met uitzonderlijk grote diversiteit aan planten en dieren ontstaan. Dat al deze soorten het hier zo naar hun zin hebben zegt veel over de uitmuntende omstandigheden. Bij talloze excursies en rondleidingen hebben velen hun natuurkennis kunnen verdiepen, van de tuin ge-

“Kennis door liefde gedragen...”

Wilde Judaspenning in volle bloei.

noten en ideeën kunnen opdoen voor hun eigen tuin. Dit ‘uitstralings-effect’ is misschien wel de belangrijkste functie van Sjefs tuin. Juist het van dichtbij kunnen bekijken van allerlei zeldzame en ook algemene planten en dieren kan natuurkennis verbreden en verdiepen – een onmisbare stap in de verinnerlijking van ‘natuurwaarden’, in de wisselwerking tussen kennis ván en liefde vóór de natuur. Hier was het Sjef om te doen: “Kennis door liefde gedragen”, zoals hij het altijd uitdrukte.